

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ШАРОФ РАШИДОВ НОМИДАГИ
САМАРҚАНД ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

“ТАСДИҚЛАЙМАН”

СамДУ ректори:

проф. Р.И.Халмурадов

_____ 2022 йил

07.00.08. – ТАРИХШУНОСЛИК - МАНБАШУНОСЛИК ВА ТАРИХИЙ
ТАДҚИҚОТЛАР МЕТОДЛАРИ МУТАХАССИСЛИГИ БЎЙИЧА
ДОКТОРАНТУРАГА КИРИШ СИНОВЛАРИ
ДАСТУРИ ВА БАҲОЛАШ МЕЗОНИ

Кафедра мудири:

т.ф.д., проф. Б.Э.Эргашев.

Самарқанд – 2022

Аннотация:

07.00.08. – ТАРИХШУНОСЛИК - МАНБАШУНОСЛИК ВА ТАРИХИЙ ТАДҚИҚОТ УСУЛЛАРИ.

ТУЗУВЧИЛАР:

Б.Э. Эргашев		СамДУ, Тарихшунослик ва манбашунослик кафедраси мудир, тарих фанлари доктори, профессор.
И.М. Саидов		СамДУ, Тарихшунослик ва манбашунослик кафедраси профессори, тарих фанлари доктори.
Д.Н. Ражабова		СамДУ, Тарихшунослик ва манбашунослик кафедраси доценти, тарих фанлари номзоди.
Т.И. Махмудов		СамДУ, Тарихшунослик ва манбашунослик кафедраси катта ўқитувчиси, (PhD).

Дастур Тарих факультетининг 2022 йил 19-сентябрдаги № 1-сонли Кенгаш йиғилишида муҳокама қилинган ва тасдиқлашга тавсия этилган.

**07.00.08–Тарихшунослик - манбашунослик ва тарихий тадқиқотлар
методлари мутахассислиги бўйича докторантурага кириш синовларини
баҳолаш ва ўтказиш тартиби**

МЕЗОНИ

07.00.08–Тарихшунослик - манбашунослик ва тарихий тадқиқотлар методлари мутахассислиги бўйича «Махсус фанлар»дан докторантурага кириш синовлари қуйидаги тартибда амалга оширилади:

1. Кириш синовлари Олий таълим муассасаси ректори томонидан тасдиқланган махсус комиссия аъзолари иштирокида ўтказилади ва ёзма ишлар шифрлангандан кейингина текшириб баҳоланади.
2. Кириш синовлари учун (ёзма ишлар) 3 соат вақт ажратилади ва белгиланган вақтда тегишли хоналарда ўтказилади.
3. Докторантурага кирувчилар билими 0 баллдан 100 баллгача бўлган баллар оралиғида баҳоланади.
4. Кириш синови вариантлари бешта саволдан иборат бўлиб, вариантлар сони 60 тадан кам бўлмаслиги талаб этилади.
5. Вариантлардаги саволлар махсус фанлар бўйича Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги томонидан тегишли бакалаврият йўналиши учун тасдиқланган дастурлар асосида тузилади.
6. Ёзма ишлар синов ўтказилган куннинг ўзида баҳоланиб, тегишли тартибда расмийлаштирилади.
7. Баҳолаш натижалари синов ўтказилган куннинг эртасига соат 12 -00 гача эълон қилинади.
8. Қўйилган баллардан норози бўлган бакалавр синов натижалари эълон қилинган вақтдан бошлаб 24 соат давомида қабул комиссиясининг раисига ёки апелляция (адолат) комиссияси раиси номига ариза билан мурожаат қилиши мумкин. Апелляция ҳақидаги аризани кўриб чиқиш муддати икки кундан ошмаслиги керак.

Кириш

Мустақил Ўзбекистон. Миллий қадриятларининг қайта тикланиши. Миллий маданият. Мустақиллик даврида тарих фани вазифалари, янги муаммолар, янгича фикрлаш, янгича услубий қоидалар, аниқ ифода. Ўзбек давлатчилиги муаммолари. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Ўзбекистон Республикаси фанлар Академияси тарих институти фаолиятини такомиллаштириш» тўғрисидаги қарори (1998 й 28-июль). Ўзбекистон халқлари тарихининг долзарб муаммолари. Тарих фани ривожланишининг асосий тамойиллари. Тарихий тадқиқод методлари.

Ўзбекистон Республикаси 2017-2021 йиллар ривожланиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида - давлатчилик ва мамлакат илмий салоҳиятини оширишга қаратилган имкониятлар ҳамда 2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси ва «Инсон қадрини улуғлаш ва фаол маҳалла йили»да амалга оширишга оид давлат дастурида инсон қадрини юксалтириш ва эркин фуқаролик жамиятини янада ривожлантириш орқали халқпарвар давлат барпо этиш; мамлакатимизда адолат ва қонун устуворлиги тамойилларини тараққиётнинг энг асосий ва зарур шартига айлантириш; миллий иқтисодий жадвал ривожлантириш ва юқори ўсиш суръатларини таъминлаш; адолатли ижтимоий сиёсат юритиш, инсон капиталини ривожлантириш; маънавий тараққиётни таъминлаш ва соҳани янги босқичга олиб чиқиш; миллий манфаатлардан келиб чиққан ҳолда умумбашарий муаммоларга ёндашиш; мамлакатимиз хавфсизлиги ва мудофаа салоҳиятини кучайтириш, очик, прагматик ва фаол ташқи сиёсат олиб бориш каби янги ислохотлар мажмуаси. Бунда, чора-тадбирлар ижроси бўйича аҳолининг фикрлари, таклиф ва эътирозларини қабул қилган ҳолда илгари сурилган ташаббуслар тизимлаштириш.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2017 йил 24-майдаги “Қадимий ёзма манбаларни сақлаш, тадқиқ ва тарғиб қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорида тарихшунослик-манбашунослик соҳасида илмий тадқиқотларнинг долзарб вазифаларидан бири ҳисоблаган. Тараққиёт стратегияси ва Давлат дастурининг мақсад ва вазифаларини оммавий ахборот воситаларида, шу жумладан Интернет жаҳон ахборот тармоғида ва ижтимоий тармоқларда кенг шарҳлаб борилишини ҳамда унинг мазмун-моҳияти жамоатчиликка тушунтирилиши кўрсатилган. Тараққиёт стратегияси ва Давлат дастури доирасида амалга оширилаётган чора-тадбирларнинг бориши ва натижалари

тўғрисидаги холис ва тўлиқ маълумот аҳолига тезлик билан етказилишини таъминланади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Ёшлар сиёсатида оид давлат дастурлари доирасидаги долзарб вазифалар, бешта ташаббус доирасидаги талаблар, Ўзбекистон Республикасида Олий таълим тизмининг 2030 йилларга мўлжалланган фармонлари ижросини таъминлаш бўйича вазифалар. Иқтисодий тармоқлари ва ижтимоий соҳани жадал ривожлантириш, илмий-интеллектуал ҳамда молиявий ресурсларни тўлиқ сафарбар этган ҳолда илмий-инновацион салоҳиятдан кенг фойдаланиш, истиқболда илм-фанни мунтазам ислоҳ қилиб боришнинг устувор йўналишларини белгилаш, замонавий билимга эга ва мустақил фикрлайдиган юқори малакали кадрлар тайёрлаш, илмий инфратузилмани модернизация қилиш ишларини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш мақсадида «Илм, маърифат ва рақамли иқтисодийни ривожлантириш йили»да амалга оширишга оид давлат дастури.

Тарихшунослик – манбашунослик ва Фан тарихи фанлари тарих соҳасида таълим олаётган талабалар, докторантлар ва илмий тадқиқот олиб бораётган изланувчилар учун ДТС асосида ўқув тизимида мўлжалланган йўналишлардан ҳисобланади. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2021 йил Президент сайлови сайлов олди дастури. Ушбу фанлар тарих илмий изланишларининг ажралмас қисмларидир. Тарихшунослик фани тарихда инсоният ўтмиш саҳифаларини ўзида акс этган тарихий асарларни ўрганиш билан бирга, уларда тарихий жиҳатдан баён этилган воқеаларнинг турлича кўринишда бўлишлари билан чекланмайди ва уларда тарихийлик исбот-далил принциплари асосида воқеа-ҳодисаларни ўрганади. Тарихшунослик фанининг чегаралари ва тематикаси тарихий манбаларнинг янги турларининг илмий жиҳатдан ўрганилиши асосида кенгайиб боради. Шу жиҳатдан тарихий манбашунослик фани ёзма манбаларга уларнинг яратилиш вақти, муаллифи, хронологияси, ҳаққонийлик даражаси ва яна кўпгина таҳлилий жараёнлардан сўнг тарихий манбаларни илмий асосланган маълумот сифатида қабул қилиш мумкинлигини таъмин этади.

Тайёрланган ушбу дастур ДТСларга мос ҳолатда ва Тарихшунослик-манбашунослик мутахассислиги бўйича докторантурага кириш имтиҳонлари учун талабларга мос ҳолатда тузилган.

Асосий қисм:

Тарихшунослик тарихи. Тарихшунослик маъноси. Тарихшунослик фанининг тарих фани ва ижтимоий доирасида тутган ўрни ва аҳамияти. Тарихшуносликнинг даврланиши, турлари. Қадимги тарихий асарлар. Геродот (м.о. V аср) нинг «Тарих», Страбон (м.о. 64-24 йй) нинг «География» асарлари. Биринчи илмий тарихий асарлар. Фукидид (м.о. IV аср), Полибий (м.о. II) нинг «Умумий тарих» (40 жилд) асари, Арриан «Анабасис Александра» (милодий I аср), Юлий Цезарнинг «Галлар билан уруши тўғрисида» асари. Ўрта аср инсонпарварлик (гуманистик) тарихшунослиги тарихини янгича даврланишнинг бошланиши Ўрта аср Европа тарихшунослигининг ўзига хос хусусиятлари. Херман Вамбери. XIX асрда Огюст Конт (1799-1857), Георг Вильгельм, Фридрих Гегель (1770-1831) ва бошқаларнинг тарих тўғрисидаги фикри ва қарашлари. XX асрда Европадаги тарихшунослик мактаблари.

Манбашунослик фани манбаларни аниқлаш ва унинг илмий аҳамияти. Манбаларни мавзулар тартибида саралаш ва унинг асосий шартлари. Манбаларни таҳлил қилиш услублари. Манбаларни ташқи ва ички белгиларига қараб таҳлил қилиш. Манбаларни умумий тавсифлаш ва алоҳида бир манбани тадқиқ этиш. Матнни аниқлаш. Асл манба. Манба ёзилган давр ва жой, унда тарихийликнинг инъикоси. Манбанинг яратилиш тарихи шарт-шароит ва ундаги тарихий ҳаққонийлик мезони (ҳужжатларда тарихийлик деярли реал акс этган бўлади). Асл манбадан кўчирилган нусхалар. Нусхаларнинг асл манбага яқинлигини аниқлаш муаммолари. Тарихий манба ҳақида умумий хулосалар чиқариш. Ўрта Осиё тарихига оид қадимги ва илк Ўрта аср ёзма манбалари (араб ёзувигача). Қадимги эпиграфик манбалар, Шарқ қўлёзмалари хазиналари, Ўрта Осиёнинг IX-XV асрлар ва XVI-XIX асрлар тарихига оид ёзма манбалар, Ўрта Осиё тарихига оид рус ва европа тилларидаги ёзма манбалар, Ўзбекистоннинг XX аср тарихига оид манбалар ва Ўзбекистоннинг мустақил тараққиёти йилларидаги тарихига оид манбалар. Тарихий манбаларни тўплаш ва сақлаш масалаларини ёритиб беради.

Фан тарихи курсининг предмети, мақсад ва вазифалари, унинг долзарблиги, илмий ва амалий аҳамиятини ўрганади, ҳамда талабаларга «Фан ва техника» тушунчаси, унинг ривожланиш қонуниятлари ва тамойиллари, фаннинг таркиби ва тузилиши, уни ташкил қилиш ва бошқариш, фаннинг таснифи. Фаннинг ижтимоий роли ва унинг ривожланиш истиқболлари ҳақида тушунча беради Мустақил Ўзбекистонда фан тараққиёти ва

ривожланиши ҳақида маълумотлар беради. “Кадрлар тайёрлаш Миллий Дастури”да кўрсатиб ўтилган талаба-ёшларнинг тарихий дунёқарашини бойитиш, улардан мустақил фикрни қарор топтириш, фан тарихининг инсон ва жамият тарихи билан узвий боғлиқлигини кўрсатиб бериш билан белгиланади. Шунингдек, “Фан ва техника тарихи” фани ҳақидаги билимларни қарор топшириш, Антик даврда илмий тафаккурнинг пайдо бўлиши ва шаклланиши, IX-XI асрда мусулмон Уйғониш даври. Шарқ олимларининг дунё илмий тараққиётига қўшган ҳиссаси, Ўрта асрларда Европа фани, Уйғониш даври. XIV-XVI асрлар Европада илмий билимлар ривожидан янги давр, Марказий Осиёда Темур ва темурийлар даври фан тараққиёти, Янги давр фани. Фаннинг шаклланиш жараёни ва унинг замонавий талқини, XX аср-илмий техника тараққиёти ва илмий-техника инқилоби асри ҳамда, мавжуд илмий адабиётлар ва замонавий назариялар ҳамда олиб борилаётган тадқиқот ишларини ўрганиш, фан бўйича тўпланган илғор тажрибалар, кадрлар буюртмачиларининг фикр, талаб ва таклифлари каби масалаларни ўз ичига қамраб олади.

Тарихшунослик - [тарих](#) фанининг тарихини ўрганувчи [фан](#). Тарихшунослик тарихий билимлар тараққиётини, муайян тарихий босқичда яратилган илмий маҳсулотларни ёки маълум бир муаммога бағишланган тарихий тадқиқотларни урганади ва таҳлил қилади. Тарихшунослик нафақат тарих, балки махсус тарих фанлари тарихи билан ҳам шугулланади. Тарихшуносликнинг асосий вазифаси тарих фани ривожини чуқур ва ҳар томонлама ҳолисона англашдан, муайян [тараққиёт](#) даврида тўпланган тарихий билимларни таҳлилий тадқиқ этишдан, амалга оширилган ишларнинг натижасини чиқаришдан ҳамда шу асосда тадқиқ этилган долзарб муаммоларни аниқлаб, келгуси тадқиқотларнинг йуналишларини белгилашдан, тарихчиларни муайян тарихий-илмий [муаммо](#) доирасидаги адабиётларга йуналтиришдан иборат. Тарихшунослик ўтмишда кечган ва бугунги кунда содир бўлаётган воқеа-ҳодисаларнинг одамлар онгида қандай акс этишини, тарихий адабиётлар орқали ижтимоий-тарихий [ривожланиш](#) жараёнини [кузатиш](#); [жамият](#) тарихий ривожининг турли босқичларида тарихий билимларнинг ўсиб бориши жараёнини кузатиш имконини беради.

Бошқача айтганда, маълум босқич ёки даврда тарих фанининг ривожини жамият тараққиётининг асосий йўналиши билан боғлиқликда ифодалайди, ижтимоий-сиёсий, мафкуравий муҳитнинг тарих фанига таъсирини, у ёки бу йўналишдаги ривожланиш ва таназзулга юз тутиш сабабларини аниқлайди. Тарихшунослик, шунингдек, фан тараққиётида ўз

урнига эга булган и. т. марказлари тарихини, унда [фаолият](#) кўрсатган илмий кадрларнинг салоҳияти, уларнинг фан ривожига кўшган хиссаларини ўрганиш каби вазифаларни ҳам бажаради.

Тарихшунослик тадқиқотларининг бир қанча таҳлил усуллари мавжуд: қиёсий тарихий [усул](#) — турли тарихий даврларда тарихий маълумотлар қандай пайдо бўлди, ҳаракатланди, ўзгарди ва ривожланди, жамият тараққиётида тарихий фикрларнинг пайдо бўлиши ва ривожланиши жараёнини аниқлашда қўлланилади; аниқ таҳлилий усул — олиб борилган Тарихшунослик тадқиқоти воқеа-ҳодисалар тафсилотини келиб чиқиш сабаблари, ривожланиш жараёнини назарий ва фактик материалларнинг ўзаро алоқасида таҳлил қилади, уларнинг фанда қандай ёритилганлигини ўрганади; мантикий таҳлилий усул тарихшуносликда катта имкониятларга эга бўлиб, тарихий муаммонинг ўзига хос хусусиятлари, тузилиши, бошқа тарихий ҳодисалар билан боғлиқлигини ўрганишда қўлланилади. Бошқача айтганда, маълум босқич ёки даврда тарих фанининг ривожини жамият тараққиётининг асосий йўналиши билан боғлиқликда ифодалайди; хронологик усул — воқеа-ҳодисалар ҳақида турли босқич ёки даврда тўпланган тарихий фактларни ўзаро боғлиқликда ўрганишда қўлланилади.

Бу эса турли замонда илмий фикрларнинг ҳаракатини, муаммога ёндашувда концепциялар, қарашлар, ғояларнинг ўзгариб боришини хронологик тартибда такрорий ёки хилмахил жиҳатларини очиқ беради; даврийлаштириш усулида маълум бир тарихий даврий чегарада тарих фанининг сифат, [услуг](#) ва хусусиятларининг ўзгаришига ижтимоий-иқтисодий муносабатларнинг таъсири, ҳар бир янги босқичда вужудга келган илмий ғояларни ҳаракатлантирувчи омил ва йўналишлар аниқланади; ретроспектив таҳлил — ҳар бир илмий [адабиёт](#) ўз даврига тааллуқли бўлиб, унинг кучли ва кучсиз жиҳатларини ўзида акс эттиради. Тарихшунослик тадқиқотларда тадқиқотчининг вазифаси ўзидан аввалги босқичларда яратилган илмий асарларни замонавий билимлар нуқтаи назаридан ўрганиш, уларнинг ижобий ва салбий жиҳатларини таҳлил қилишдан иборат.

МАНБАЛАР ВА АДАБИЁТЛАР:

1. Шавкат Мирзиёев. “Танқидий таҳлил қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундагик қонидаси бўлиши керак”. Т. 2017й. -53 б.
2. Шавкат Мирзиёев. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида фармони. Тошкент. “Адолат”. 2017 й. -97 б.
3. Шавкат Мирзиёев. Эркин ва фаровон демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этиш. Т. “Ўзбекистон” 2017 й. -28 б. (лотин графикасида)
4. Шавкат Мирзиёев. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гаровидир. Т. “Ўзбекистон”. 2017 й. -28 б. (лотин графикасида)
5. Шавкат Мирзиёев. Буюк келажагимизни мард ва олийжаноб халқимиз билан бирга қураимиз. Т. “Ўзбекистон”. 2017 й. -484 б
6. Каримов И.А. Ўзбекистон миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. 1 жилд. Т.: Ўзбекистон, 1996.-364.
7. Каримов И.А. Биздан озод ва обод ватан қолсин. 2 жилд. Т.: Ўзбекистон, 1996.-380.
8. Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажак йўқ.// Мулоқот, 1998. №5- Б.1-16.
9. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори, 03.10.2022 йилдаги 559-сон.
10. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори, 22.05.2017 йилдаги 304-сон.
11. Ўзбекистон Республикаси олий ва ўрта махсус таълим вазирининг буйруғи, 25.07.2022 йилда рўйхатдан ўтган, рўйхат рақами 1981-4.
12. Абу Райҳон Беруний. Қадимги халқлардан қолган ёдгорликлар. Танланган асарлар. 1-жилд. –Т. Фан, 1968.
13. Авесто. Избранные гимны. Перевод с авестийского и комментарии И.М.Стеблин – Каменского. Душанбе. Адиб, 1990 – 175 б.
14. Абу Джафар ат – Табарий. История ат – Табарий. Фан. Т. 1987.
15. Амир Темур Кўрагон. Зафар йўли. Нашрга тайёрловчи А.Аҳмедов. Т. Нур, 1992 – 40 б.

16. Аҳмедов Б. Тарихдан сабоқлар. Т.: Ўқитувчи, 1994. -428
17. Аҳмедов Б. Амир Темур ва Улуғбек замондошлари хотирасида. Ёзувчи. Т., 1997.
18. Бартольд В.В. Собрание соч. В 9- и томах. М., 1960 – 1968.
19. Захриддин Муҳаммад Бобур. Бобурнома. Нашрга тайёрловчи П.Шамсиев. Юлдузча. Т., 1989 – 368 б.
20. Геродот. История. Древнегреческий текст и перевод. Л.: Наука, 1972. -600 с.
21. Гиёсиддин Али. Дневник похода Тимура в Индии. Перевод с персидского, предисловие и примечания А.А.Семёнова. ИВЛ. М., 1958 – 207 с.
22. Зевелев А.И. Историография Туркестана. Т: Узбекистан, 1968 – 276.
23. Ибн Арабшоҳ. Амир Темур тарихи. Таржимон ва нашрга тайёрловчи. У.Уватов. Т: Меҳнат, 1992-328.
24. Мулло Олим Маҳмуд Хожи. Тарихи Туркистон. Қарши: Насаф. 1992 – 152.
25. Рюй Гонзалес де Клавихо. Дневник. Путешествие в редис. М.С.Миронова. М., 1990 – 210 с.
26. Темур тузуклари. Форсчадан Алихон Соғуни ва Ҳабибулло Караматов таржимаси. Т: Фан, 1991 – 144.
27. Абдунабиев А. Вклад в мировую цивилизацию. Т., 1998.
28. Абдунабиев А., Саидова М. Сто имен в витке истории. Т., 2000.
29. Бонгард-Левин Г.М. Древние цивилизации. М., 1989.
30. Бернал Д. Наука в истории общества. М., 1956.
31. Булгаков П.Г. Жизнь и труды Беруни. Т., 1972.
32. Виргинский В.С, Хотеев В.Ф. Очерки истории науки и техники 1870-1917 гг. М., 1988.
33. Вернадский В.И. Труды по истории науки в России. М., 1988.

**САМАРҚАНД ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИНИНГ ТАЯНЧ
ДОКТОРАНТУРА ИХТИСОСЛИКЛАРИГА КИРИШ СИНОВЛАРИ
УЧУН МАХСУС ФАНЛАРДАН ДАЪВОГАРЛАРНИНГ
БИЛИМЛАРИНИ БАҲОЛАШ МЕЗОНИ**

Синов топшириш шакли	Ёзма
Ажратилган вақт	120 дақиқа
Саволлар сони	5
Ҳар бир савол учун белгиланган балл	20
Максимал балл	100
Ўтиш бали	55